

УДК 930.2:711.437(477.83)

**Громадські ради у селах Львівського повіту після виборів 1927 р.:
соціально-економічний, політичний та національний аспекти**

Н.Г. ЗАХАРЧИН

Національний лісотехнічний університет України, м.Львів, Україна, E-mail: zakharchin@ukr.net

Авторське резюме

Структурним елементом державного управління Львівського повіту у міжвоєнний період (1919-1939 рр.) було громадське (гмінне) територіальне самоврядування. Організацію та функціонування громадського самоврядування в Речі Посполитій регулював закон, ухвалений ще 12 серпня 1866 р. у Відні, столиці Австро-Угорської імперії. Система сільського самоврядування складалась з громадської ради та старшини.

Влітку 1927 р. у Львівському повіті, так само, як і в інших повітах трьох південно-східних воєводств Польської республіки, пройшли вибори до сільських і міських громадських рад. До виборів 1927 р. у Львівському повіті всього було допущено 68220 осіб, більше половини з яких (56,41%) прийшли на вибори.

На виборах до органів місцевого самоврядування 1927 року у Львівському повіті незначну більшість здобули обранці української національності. Результати виборів стали відображенням процесів, які в цей час відбувалися у Галичині. Так, з одного боку під час проведення виборів мали місце часті зловживання з боку місцевих влад та їхніх представників, що, безумовно, позначилося на якісному складі обраного контингенту. З іншого боку, розподіл місць у громадських радах між українцями і поляками являв собою віддзеркалення суспільних та політичних протиріч регіону. Подібними суперечливими результатами характеризувалося як релігійне протистояння (римо-католики – греко-католики) так і диференціація у сфері політичних переконань корпусу народних обранців (провладні – опозиційні).

Ключові слова: Львівський повіт, гміна, вибори, місцеве самоврядування, громадська рада, Галичина.

Community Councils in rural district of Lviv after the elections in 1927: socio-economic, political and national aspects

N.H. ZAKHARCHYN

National forestry university of Ukraine, Lviv, Ukraine, E-mail: zakharchin@ukr.net

Abstract

The structural unit of state government of the Lviv province in interwar period (1919–1939) was a public (gmina) territory self-government. The organization and operation of public self-government in the Second Polish Republic was regulated by the Law of 1866 issued in Vienna, the capital of Austria-Hungarian Empire. Self-government in villages consisted of public council and foremen.

In summer of 1928 Lviv province, together with the remaining three provinces of the Second Polish Republic held the elections of the village and city councils. 68220 electors were invited to the elections, more than a half of which (56,41%) took part.

On the elections to the local self-government of 1927 in Lviv province a small percent was won by the Ukrainians. The elections results were illustrative for the processes in the Galicia of that days. From one side numerous abuses of local governments were reported and that influenced the composition of the elected representatives. From the other side, the allotment of the public councils between the Poles and the Ukrainians was a reflection of social and political conflicts in the region. The similar controversial results have characterized the religious oppositions (between the Catholics and Greek-orthodoxies) and the differentiation in political positions of the people's representatives (pro government - opposition).

Key words: Lviv province, gmina, elections, local self-government, public council, Galicia.

Постановка проблеми. Розбудова Української держави, як показує досвід держав Євро-союзу, неможлива без кардинальної реформи місцевого самоврядування, розширення повноважень та матеріальних можливостей органів місцевого самоуправління. Будучи основою побудови владної піраміди, місцева влада, органи місцевого самоврядування можуть виступати активним каталізатором змін у суспільстві – від реформування самої влади до трансформації економічного, культурного, політичного та соціального життя держави.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням © Н.Г. Захарчин, 2013

розвитку місцевого самоврядування в Україні плідно займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як Іваник М., Присташ Л., Пучак Н., Птак А. та ін.

Разом з тим, у науковій літературі майже не розглянуті соціально-економічні, політичні та етнокультурні характеристики громадських рад у Східній Галичині після виборів 1927 р. до органів місцевого самоврядування у Львівському повіті.

Метою дослідження є введення до наукового обігу та науковий аналіз статистичних даних про стан громадських (гмінних) рад Львівсько-

го повіту після виборів 1927 р. у соціально-економічному, політичному та етнічному контексті.

Виклад основного матеріалу. Львівський повіт у адміністративному поділі Другої Речі Посполитої (1918 – 1939 рр.) межував з повітами Городецьким, Руденським, Жидачівським, Бібрським, Яворівським, Перемишлянським, Кам'янецьким та Жовківським, складаючись із 134 гмін та трьох міст. Одним з структурних елементів державного управління Львівського повіту було громадське (гмінне) територіальне самоврядування.

Організацію громадського самоврядування у Речі Посполитій регулював закон, ухвалений ще 12 серпня 1866 р. у столиці Австро-Угорської імперії – Відні. Отже, на законодавчому рівні, ще з часів Австро-Угорщини, у Львівському повіті, так само, як і в усій Галичині, існувала система сільського (гмінного) самоврядування, яка складалась із Громадської ради та старшини. Основні складові самоврядних інституцій, які обирались влітку 1927 р., представлені на рис. 1.

Вибори	
Колективний ухвалюючий і контролюючий орган влади - Громадська рада	Виконавчий орган громадської ради – Старшина
Радні, вірилисти (заможні члени громади, які сплачували податок не менше 1/6 від загальної суми податків)	Війт + 2 присяжних

Рис. 1. Виборчий процес та основні елементи органів сільського самоврядування Львівського повіту.

До 1927 р. польська влада не змінювала у цій структурі основних елементів, роблячи поверхневі реформування та зміни. Така система влаштувала урядові кола, які не хотіли змінювати установлену польську перевагу, польські впливи в органах місцевого самоврядування Східної Галичини. Офіційно міняючи, розпускаючи без виборів громадські ради у селах, призначаючи тут «потрібних» наказних комісарів з тимчасовими прибічними радами, польська влада намагалась таким чином повністю унеможливити розвиток переваги української нації в регіоні. «Громадське самоврядування, – писало «Діло» (офіційний орган найпотужнішої легальної політичної організації західноукраїнського населення УНДО. – Н. 3) у 1927 р., – заступлено довільною «делегацією» адміністративної влади, «делегацією» дуже часто зложеною з найгіршого суспільного шумовиння або напливового «народового» елемента. Які шкоди така наказна громадська управа заподіяла нашим громадам, їх насе-

ленню, як вона послідовно, на приказ згори, а часто із власної пильності затирала характер громади, скільки кривди вона нанесла громаді в ділянці освітній, шкільній і господарській...» [7, с.1].

Однак періодичні, якщо не постійні, вияви громадського невдоволення, що проявлялись у виступах місцевого населення, а також підняття питання реформування в періодичних видавнях змусили урядові кола Польщі зважитися на певні зміни у сфері місцевого самоврядування.

Влітку 1927 р. у Львівському повіті, так само, як і у інших повітах трьох південно-східних воєводств Польської республіки, пройшли вибори до сільських і міських громадських рад. У виборах мали право участі громадяни, які досягли 21 річного віку. Обраними могли бути громадяни, які досягли віку 25-ти років. Територіальне самоврядування у гмінах Львівського повіту відрізнялось (як і на всій території Галичини у складі Польщі) своїми особливостями. Однією з таких особливостей було існування в Галичині одиничних громад, які могли включати у себе одне-два села [10, с. 39].

До виборів 1927 р. у Львівському повіті всього було допущено 68220 осіб. Більше половини з них, а саме 38481 особа, що складало 56,41% усіх голосуючих, прийшли на вибори.

Досить невеликим був відсоток жінок, які взяли участь у виборах – 31,4% (12099 осіб) [8, арк. 53], хоча у повітах Львівського воєводства чисельно жінки переважали. Ймовірно, роль жінки соціально-активної виявилась у показнику кількісного складу обраних до сільських рад. Лише 7 жінок отримали право участі у громадському самоврядуванні у Львівському повіті. Тенденція неактивної участі, іммобільності жінок у політичному процесі була досить поширеною. Пояснюючи, чому жінки масово беруть участь у виборах до сейму і сенату, але на «самоуправні, громадські вибори та на збори таких установ, як «Просвіта», «Сільський Господар», «Кооператив» не йдуть», одна з дописувачок щотижневика «Неділя» писала: «Причину (...) явища пояснити можна цею обставиною, що жіноцтво наше віками й особливими родинно-побутовими умовами виховане в тому дусі – що жінок скрізь і всюди поза хатою можуть і повинні заступити мужчини» [9, с. 7].

Характеризуючи підсумки виборів до громадських рад у Львівському повіті, «Діло» вказувало, що фактично тут змагались два табори – український та польський [1, с.1], що й було відображено при формуванні рад.

Щодо політичних симпатій населення Львівського повіту, то у 1928 р. Львівське повітове староство констатувало, що результати у Львівському повіті схожі із загальновоєводськими. Так, у 71 гміні більшість у громадських радах представляли Безпартійний блок співпраці з урядом Йозефа Пілсудського (BBWR).

Блок було утворено у 1927 р.; він являв собою об'єднання дрібних провладних політичних партій і угруповань, представників деяких національних меншин та членів соціалістичної партії. У 45 гмінах більшість здобуло УНДО (Українське національно-демократичне об'єднання). Партія організувала активну передвиборчу агітацію – більше ніж за місяць до виборів було організовано вічевий рух у Львівському та інших повітах на підтримку українських претендентів на посади у громадських радах [2; 3; 4; 5] «Коли поклик Українського Національно-Демократичного Об'єднання до спільної виборчої акції, до спільного національного фронту не найшов відгому у верхах інших політичних груп, то найшов його в масах. Вони зрозуміли, що до боротьби треба йти спільною масою» [6, с. 1].

Шість гмін надали перевагу Селянській партії (створена у 1926 р. для захисту політичних, господарських, соціальних та культурних інтересів селян) та Українській соціалістично-радикальній партії. Остання до 1926 р. називалась УРП – Українська радикальна партія і змінила назву після приєднання до неї волинської групи есерів [12, с.177].

Програма соціал-радикалів містила питання соціальних реформ, розвитку національного культурного життя. У 1926–1927 рр. УСРП ініціювала у повіті організацію віч, де викривались неприглядні дії наказних в'їтів і комісарів, які за умови розпуску громадських рад, фактично одноосібно керували місцевими громадами [14, с. 202]. Напередодні виборів до рад ці дві українські політичні сили хотіли об'єднатися, однак консолідація так і не відбулася.

Три гміни Львівського повіту надали переваги польській ПСЛ «П'яст» (PSL Piast). Представники регіональних організацій ПСЛ «П'яст» вважали невідповідним для польської нації закон про місцеве самоврядування, який міг посприяти широкому представництву українських партій. У травні 1927 р., безпосередньо перед виборами до громадських рад, на окружному з'їзді ПСЛ делегати пропонували підняти питання у сеймі про перегляд цього закону «з урахуванням особливих умов Східної Галичини» [11].

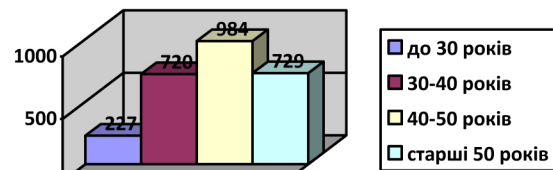
Одна з гмін у більшості своїй підтримала т.зв. старорусинів. Вони гуртувались навколо (москвофільської – Н.З.) Руської народної організації, шукали підтримки в польських урядових колах [12, с. 178].

Характеризуючи обраних до громадських рад, Львівське повітове староство в офіційному звіті зафіксувало наступний віковий розподіл депутатів:

Рис. 2. Віковий розподіл радних Громадських рад Львівського повіту.

Джерело: укладене автором на основі [8, арк. 53]

Віковий розподіл радних Громадських рад Львівського повіту

Громадські ради за конфесійною ознакою складались з представників римо-католицького вірування – 1275 осіб (47,93%) та греко-католицького сегмента – 1311 (49,3%), з незначною кількістю протестантів – 101 особа, та іудеїв – 71 особа.

Деяким іншим був національний окрас рад. Так, радних польської національності було 1188 осіб (44,7%), української – 1255 осіб (47,2%) [8, арк.53]. Отже, незважаючи на те, що вибори мали засвідчити перевагу у громадських радах польського та єврейського елемента, незначну більшість отримали представники українського етносу [13, с.365].

У радах були представлені й інші національності, у кількісному вимірі їх було значно менше. Відповідно євреї склали 2,37% (63 особи), німці 3,68% (98 осіб), «старорусини», що ідентифікували себе з «єдиним російським народом», – 2,1% (56 осіб) [8, арк. 53].

У соціально-економічному відношенні найбільше з обранців були дрібними землевласниками – усього 2277 осіб значно менше займались іншими видами діяльності. Найбільше з них – 141 були зайняті діяльністю у сфері державного і приватного управління, також 114 осіб займались ремісництвом, приватним промислом або були купцями.

Переважна частка обраних мала елементарну освіту – 2467, що складало 92,74% усіх радних. Середню освіту здобули 97 осіб, вищу – 56. У радах були також неписьменні – таких обрали 40 осіб. У 1927 р. лише 598 депутатів отримали свій мандат повторно, тобто попередньо уже працювали у громадських радах Львівського повіту [8, арк. 53].

Отже, більшість радних громадських рад були чоловіками, особами середнього віку (40–50 років), займалися сільським господарством (були дрібними землевласниками) та мали елементарну освіту.

Висновки. Після виборів до найнижчої ланки місцевого самоврядування 1927 року у Львівському повіті незначну більшість здобули обранці української національності. Результати виборів стали дзеркалом процесів, які в цей час відбувались у Галичині. Так, з одного боку, під час проведення виборів мали місце часті зловживання з боку місцевої влади та її представників, що, безумовно, позначилося на якісному складі обраного контингенту. З

іншого боку, розподіл місць у громадських радах між українцями і поляками являв собою відображення українсько-польського протистояння у суспільному житті всієї Галичини. Подібними контраверсійними результатами характеризувалося й релігійне протистояння (римо-католики – греко-католики) та диференціація в політичних переконаннях корпусу народних обранців (провладні – опозиційні).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Баран С. З виборчих підсумків / С.Баран // Діло. – 1927. – 28 липня. – С. 1.
2. Вічевий рух // Діло – 1927. – 11 травня. – С.3.
3. Вічевий рух // Діло. – 1927. – 15 травня. – С. 5.
4. Вічевий рух // Діло. – 1927. – 25 травня. – С. 2.
5. Вічевий рух // Діло. – 1927. – 11 червня. – С. 2.
6. Власними силами // Діло. – 1927. – 22 червня. – С. 1.
7. Громадські вибори // Діло. – 1927. – 29 квітня. – С.1.
8. Державний архів Львівської області (ДАЛО), ф. 7, оп. 3, спр. 183, 76 арк.
9. Тишинська Є. Роля жіноцтва в санації «Просвіти» / Є.Тишинська // Неділя. Ілюстрований тижневик. – 1932. – 15 травня. – с.7.
10. Іваник М.М. Система органів місцевого самоврядування в Галичині у 1919–1939 рр. Історико-правовий аспект / М.М. Іваник, С.В. Кондратюк. – Львів: Компакт-ЛВ, 2007. – 252 с.
11. Калиняк Л. Національне питання в діяльності Польського Стронніцтва Людового «Піаст» в Західній Україні (1919–1931) / Лев Калиняк // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 21: Scripta manent. Ювілейний збірник на пошану Богдана Якимовича / [гол. редколегії Микола Литвин, упоряд. Олександр Седляр, Наталя Кобрин]; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – Львів, 2012. – с. 344 – 353.
12. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) [Текст] – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.
13. Пучак Н.П. Виборча кампанія до органів місцевого самоврядування Східної Галичини 1927 року / Н.П. Пучак // Університетські наукові записки [Текст]: часопис Хмельницького університету управління та права. – № 3–4 (19 – 20). – Хмельницький, 2006. – с. 363 – 368.
14. Соляр І. Ставлення УРП-УСРП до Польщі(1923 – 1939) / Ігор Соляр // Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / ред. кол. Т. Біленко (головний редактор), Р. Попп, С. Макарчук та ін. –Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Ів. Франка, 2011. – Випуск двадцять восьмий. Історія. – 198 – 211.
15. Ptak A. Wielkopolski samorząd okresu międzywojennego (1918 – 1939) / A. Ptak // Władza lokalna w procesie transformacji systemowej. – Kalisz – Poznań, 2010, s. 37 – 51. Режим доступу : <https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/2577/1/Wielkopolska%20II%20RP.pdf>

Стаття надійшла до редакції 04.09.2013

REFERENCES:

1. Baran S. Z wyborczykh pidsumkiv (From the elections relusts). *Dilo*, 1927, 28 lypnia, p. 1.
2. Vichevyi rukh (Veche movement). *Dilo*, 1927, 11 travnia, p.3.
3. Vichevyi rukh (Veche movement). *Dilo*, 1927, 15 travnia, p. 5.
4. Vichevyi rukh (Veche movement). *Dilo*, 1927, 25 travnia, p. 2.
5. Vichevyi rukh (Veche movement). *Dilo*, 1927, 11 chervnia, p. 2.
6. Vlasnymy sylamy (Own forces). *Dilo*, 1927, 22 chervnia, p. 1.
7. Hromadski vybory (Public elections). *Dilo*, 1927, 29 kvitnia, p.1.
8. Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (State Archives of Lviv Region). Lviv, no. of fund. 7, no. Of description 3, case no. 183, amount of folias 76.
9. Tyshynska Ye. Rolia zhinotstva v sanatsii «Prosvity» (The role of women in sanation of «Prosvita»). *Nedilia. Iliustrovanyi tyzhnevyyk*, 1932, 15 travnia, p.7.
10. Ivanyk M.M. Systema orhaniv mistsevoho samovriaduvannia v Halychyni u 1919–1939 rr. Istoryko-pravovy aspekt (The system of the local self-government bodies in Galicia in 1919-1939. The legal historical essay). Lviv, 2007, 252 p.
11. Kalyniak L. Natsionalne pytannia v diialnosti Polskoho Stronnitstva Liudovoho «Piast» v Zakhidnii Ukraini (1919–1931) (The national issue in activity of Polish Stronnictwo Ludowe «Piast» in Western Galicia). *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 2012, no. 21, p. 344 – 353.
12. Kuhutiak M. Halychyna: storinky istorii. Narys suspilno-politychnoho rukhu (XIX st. – 1939 r.) (Galicia the page of history The essay of social-political movement (XIX cent – 1939)). Ivano-Frankivsk, 1993, 200 p.
13. Puchak N.P. Vyborschka kampaniia do orhaniv mistsevoho samovriaduvannia Skhidnoi Halychyny 1927 roku (The election campaign to the local self-government bodies in Eastern Galicia in 1927). *Universytetski naukovy zapysky : chasopys Khmelnytskoho universytetu upravlinnia ta prava*, 2006, no. 3–4 (19 – 20), p. 363 – 368.
14. Soliar I. Stavlennia URP-USRP do Polshchi(1923 – 1939) (The URP-USRP position on Poland). *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni*

Ivana Franka, 2011, no. 28, p. 198 – 211.

15. Ptak A. Wielkopolski samorząd okresu międzywojennego (1918 – 1939). Władza lokalna w procesie transformacji systemowej. Kalisz – Poznań, 2010, s. 37 – 51. Regime to access : <https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/2577/1/Wielkopolska%20II%20RP.pdf>

Захарчин Наталія Геннадіївна – кандидат історичних наук, доцент
Національний лісотехнічний університет України
Адреса: 79057, м. Львів, вул. Генерала Чупринки, 103
E-mail: zakharchin@ukr.net

Zakharchyn Nataliia Hennadiivna – PhD in history, associate professor
National forestry university of Ukraine
Address: 103, Gen. Chuprynka Str., Lviv, 79057
E-mail: zakharchin@ukr.net